

NAGY-L. ISTVÁN

A 34. gyalogezred törzstisztjei az első koalíciós háborúban*

A II. József halálát gyorsan követő két országgyűlés mind-egyikén rendi sérelemként került elő a császári-királyi hadsereg magyar tisztjeinek kérdése. A rendek szerint a magyarok nem elegendő számban voltak jelen a tisztikarban, a magyar tisztek a legénység számához képest alulreprezentáltak a hadseregben, illetve a magyar tiszteket hátrányosan különböztetik meg az előléptetéseknél.¹ Tanulmányomban – a terjedelmi korlátok figyelembevételével – a kérdést nem tudom teljes mélységében vizsgálni, viszont amellet, hogy az kialakulóban lévő, többféle jelzővel illetett nacionalizmus egyik fontos állítására felhívom a figyelmet, remélhetőleg fontos adalékkal szolgálhatok a rendi gravaminális politika egyik mozgatórugójáról.

A hadsereg tisztikara magyar tagjainak kérdése az uralkodó előtt a koronatanácsban a törzstisztek, illetve a kapitányok szintjén merült fel.² A pro és kontra érvek megnevezésekor a két oldal a saját igaza alátámasztására sorolt fel egységeket és tiszteket. Az egyik oldalon a nádor és a magyar tisztviselők, a másikon Spielmann báró, Kaunitz helyettese, illetve maga az uralkodó, I. Ferenc állt. A magyar vezetők azt kifogásolták, hogy a magyar csapatok élén alig található magyar törzstiszt, amit Spielmann próbált meg – nem túl erős érvekkel – cáfolni. A tárgyalás eredményeként további vizsgálatot rendeltek el, a valóságban az ügy egy semmitmondó ígérettel ad acta került.³

Tanulmányomban egy olyan ezred törzstisztjeit vizsgálok meg, amely nem került szóba a koronatanács ülésén. Ez

a 34. gyalogezred, amely hadkiegészítését a Dunántúli kerület északi részéből nyerte. A vizsgálat az első koalíciós háború idejére⁴ terjed ki, amely önmagában egy hadsereg-szerkezeti egységnek, de egyben a magyar történelemnek egy érdekes, sok tiszttázasra váró kérdést felvető szakasza.⁵ A vizsgálat módszertanát a Réfi Attila által kidolgozott kiváló rendszert⁶ alkalmazom néhány apró, a témához igazított változtatással, illetve vizsgálom az előléptetések körülményeit is.

A francia háborúk kezdetén a magyar gyalogezredek négy zászlóaljából álltak. Az első három (tulajdonosi, ezredesi, alezredesi), összefoglalóan táborinak nevezett zászlóalj hat századból, a negyedik négyből állt, illetve létezett még minden gyalogezredben egy két századból álló gránátososztály. Az ezred előírt törzstiszti kara az ezredesből, az alezredesből és három őrnagyból állt. Elméletileg a tulajdonosi zászlóalj élén az első őrnagy, az ezredesi zászlóalj élén a másodőrnagy, az alezredesi zászlóalj élén az alezredes, a negyedik zászlóalj élén a harmadőrnagy állt. A gránátososztálynak törzstiszt parancsnoka nem volt.⁷ Ez az elméleti szervezet a gyakorlatban gyakran másként festett. Ha az ezred alezredese gránátoszászlóalj élén állt, akkor zászlóalját vagy ideiglenesen a rangidős százados, vagy valamelyik őrnagy vezette, esetleg

* A tanulmány témája egy nagyobb, a 34. gyalogezred teljes tisztikarát vizsgáló kutatás részét képezi. Ezúton fejezem ki köszönetemet az Österreichisches Staatsarchiv Kriegsarchivban működő magyar levéltári delegáció tagjainak: Balla Tibornak, Domokos Györgynek, Kiss Gábornak, Lázár Balázsnak és Lenkefi Ferencnek a kutatáshoz nyújtott segítségükért.

¹ Utóbbi közvetetten fogalmazták meg: „...superioribus Officialibus exteris Linguae patriae ignaris, unde fit, ut ad minora quidem Officia Militaria pauci Hungari, & illi cum difficultate, ad Majora autem, raro admodum evadant, & cum difficultatum ejusmodi, infructuosaeque expectationis pertaesi plurimi, militiae valedicant, sine culpa sua inconstantiae arguuntur...” *Diarium Comitiorum Regni Hungariae... Anni 1792.* Buda, 1792. 72–73.

² *Mályusz Elemér:* Sándor Lipót főherceg nádor iratai, 1790–1795. Bp., 1926. 313–314., 545–546.

³ Egyik országgyűlés cikkelyei közé sem került be a magyar tisztekkel kapcsolatos királyi ígéret.

⁴ Az első koalíciós háborúról legújabb kutatásokra alapozott összefoglalókat: *Lázár Balázs:* A magyar királyság katonasága a Habsburg Birodalom hadseregében (1741–1815). In: *Magyarország hadtörténete III.* (Szerk. Hermann Róbert.) Bp., 2016. 41–114. *Vizi László Tamás:* Magyarország és a francia háborúk. In: „Franciák Magyarországon, 1809” Konferencia II. (Szerk. Bana József–Katona Csaba.) Bp.–Győr, 2012. 261–277.; *Üő:* „Kövesd példajokat vitéz eleidnek...” A magyar nemesi felkelés a francia háborúk időszakában, különös tekintettel Székesfehérvár és Fejér vármegye szerepére. Székesfehérvár, 2014.

⁵ Véleményem szerint a 18. század utolsó évtizedére rányomta bélyegét a magyar jakobinus szervezkedés és annak megítélése, holott több más, az ország hosszabb távú sorsát befolyásoló esemény történt, amelyek mentén az eddig használt periodizáció is felülvizsgálatra szorulhat.

⁶ *Réfi Attila:* A császári-királyi huszárság törzstiszti kara a francia forradalmi és a napóleoni háborúk korában (1792–1815). Bp.–Sárvár, 2014. 115–117.; *Üő:* Császári-királyi karabélyos és vértés törzstisztek a francia háborúk idején (1792–1815). *Életrajzi lexikon.* I. kötet. Pápa, 2015. 28–29.; *Üő:* A császári-királyi ulánuszredek törzstisztjei a francia háborúk idején (1792–1815). *Életrajzi lexikon.* Pápa, 2016. 45–46.

⁷ Két-három gránátososztályt önálló zászlóaljjá vontak össze, amely élén egy alezredes állt, ideiglenes megbízással, akit bármelyik ezredből vagy akár idegen ezredből áthelyezhették.

egy számfeletti alezredes. Emellett az sem volt ritka, hogy a tábori szolgálatban kimerült őrnagyokat a hátországban állomásozó zászlóalj(ak)hoz küldték pihenni, vagy éppen egyfajta büntetésként helyezték át. Gyakori a számfeletti törzstisztek jelenléte is, akiket számtalan feladat ellátására alkalmazhattak a tábornok melletti parancsörtszti szolgálattól kezdve a helyőrségi feladatokon át egyszerűen a nyugdíjazás adminisztratív átfutási idejéig történő szabadságolásig.

A 34. gyalogezred élén a háború kitörésekor hét törzstiszt állt. A két főnyi többletet két számfeletti alezredes jelentette.

Friedrich⁸ von Leyritz⁹

1742 k. Neustadt an der Kulm (Bayreuth mellett, Bajor Választófejedelemség, ma: Németország) – 1827. június 12. Pest. Birodalmi német, nemes. Evangélikus.

1758. március 1-jén kezdte katonai szolgálatát, zászlósként lépett a 34. gyalogezred kötelékébe. 1759. július 16-án alhadnaggyá léptették elő, 1767. február 12-étől vásárlás útján főhadnaggyá lépett elő, 1773. október 19-én századoshadnaggyá, 1779. július 10-én századosi, 1788. július 23-án őrnaggyá, 1789. március 7-én alezredesi, végül 1789. december 30-án ezredesi előléptetésben részesült, egyben az ezred parancsnoka lett.

Harcolt a hétéves háborúban, megsebesült Leignitz mellett 1760-ban, két év múlva Schweidnitz feladásakor hadifogságba esett, ahonnan a következő évben szabadult. A török háborúban 1788-ban az alezredesi zászlóaljat vezette Erdélyben, a következő évben rövid ideig egy gránátoszászlóalj élén állt alezredesként. Az ezred élén a famarsi csata során 1793. május 23-án elszenvedett kudarc miatt 1793. június 16-ával (Buresch őrnaggyal együtt) felfüggesztették beosztásából és eljárást indítottak ellene. Az eljárást uralkodói kegyelem zárta le, amelynek eredményeként alezredesi járandóság folyósítása mellett 1794. május 1-jétől (más források szerint március 1-jétől) nyugállományba helyezték. Pesten telepedett le. 1821-től az alezredesi nyugdíja mellé 200 forint kiegészítést kapott.

Nős, felesége ismeretlen, 1786 és 1791 között, feltehetően fiuk születésekor halt meg. Egyetlen fia született, Anton.¹⁰

⁸ A nyugdíjazási jegyzőkönyv Andreas Friedrich Edler von Leyritz néven említi, az iratok többségében azonban csak a Friedrich keresztnév található.

⁹ *Kreipner, Julius*: Geschichte des k. und k. Infanterie-Regimentes Nr. 34 für immerwährende Zeiten Wilhelm I. Deutscher Kaiser und König von Preussen 1733–1900. Kaschau, 1900. 783.; Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Personalunterlagen, Musterlisten und Standestabellen der k. k. Armee, I. (a továbbiakban ÖStA, KA MLST I.), Infanterieregiment, Nr. 34. Karton 3075 (Muster Lista 1791, Regiments Stab); Uo. Karton 3119 (Standes Tabelle 1794); Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Versorgungsunterlagen, Pensionsprotokolle der Offiziere, Beamten, Parteien, Witwen und Waisen, Jüngere Reihe (a továbbiakban ÖStA, KA PensProt JR) Band 14 (Obersten Band I.) 70.

¹⁰ Anton von Leyritz Győrben született 1787-ben. 1801. március 16-án zászlósként felvették a 34. gyalogezredbe, 1805. szeptember 1-jén alhadnaggyá lépett elő. 1809. február 10-én haditörvényszéki határozattal kizárták a hadseregből. Ennek ellenére már ez évben a 19. gyalogezredben találjuk, ahonnan 1820-ban főhadnaggyként az Arcière Testőrség állományába távozott. *Weissenbacher, Victor*: Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regimentes

Ferdinand (Johann) Graf Morzin¹¹

1756 k.¹² Ptin (családi birtok; Ptenin, ma: Csehország) – 1805. február 27. Prága.

Cseh, arisztokrata, apja: Karl Josef Morzin gróf (1717–1783/4), anyja: Marie Wilhelmine Reisky bárónő (1730–1774). Római katolikus.

1770. január 15-én vették fel zászlósként a 35. gyalogezredbe. 1773. március 15-én főhadnaggyá előléptetve helyezték át a 34. gyalogezredbe, ahol 1774. augusztus 1-jével századosi rangot vásárolt magának. 1788. július 23-án őrnaggyá, 1789. július 13-án alezredessé, Leyritz felfüggesztésével egy időben, 1793. július 16-ával ezredessé léptették elő. 1797. március 1-jén (1796. május 21-i rangnappal) vezérőrnaggyá, 1799. október 3-án altábornaggyi rangot nyert el.

A török háborúban 1789 során őrnaggyként Szabács és Belgrad előtt tűnt ki. 1790-tól átvette Leyritz gránátoszászlóalját, 1792-től Németalföldön harcolt. Az ezred élén az 1794. május 24-én Erqueline melletti ütközetben tanúsított helyállásáért nyerte el a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztjét.

A Málta Lovagrend tagja, a Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztese.

Nős, 1798-ban vett feleségül Louise Hrzan von Harras grófnőt (? – 1847), akitől két lánya született, Eleonora és Amalia.

Anton Graf Strassoldo¹³

1750. május 24. Udine – 1793. november 28. Lemberg. Itáliai, arisztokrata, apja: Joseph von Strassoldo, anyja: Contessa Francesca Porcia. Leopold Graf Strassoldo (1739–1809) altábornaggy testvére. Római katolikus.

A hadseregbe 1764. július 1-jén vették fel a 43. gyalogezred császárkadétjaként. 1767. február 10-én alhadnaggyá előléptetve áthelyezték a 13. gyalogezredbe, ahol 1772. február 16-án főhadnaggy, 1783. december 1-jén századoshadnaggy, 1786. október 20-án százados, 1788. augusztus 19-én őrnaggy

Nr. 19 Erzherzog Franz Ferdinand von der Errichtung 1734 bis 1896. Wien, 1896. 825.

¹¹ *Kreipner, J.*: i. m. 203., 214., 246., 311. 790.; *Schmidt-Brentano, Antonio*: Kaiserliche und k. k. Generale (1618–1815). [Wien], Österreichisches Staatsarchiv, 2006. (<http://www.austria.gv.at/DocView.axd?CobId=18890>, letöltve: 2016. július 27.) 66.; *Kudrna, Leopold-Smith, Digby*: Biographical Dictionary of All Austrian Generals during the French Revolutionary and Napoleonic Wars 1792–1815. Napoleon Series, 2008. http://napoleon-series.org/research/biographies/Austria/AustrianGenerals/c_AustrianGeneralsIntro.html (hozzáférés: 2016. szeptember 1.) M65; *Hirtensfeld, J[aromir]*: Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder. Band I. Wien, 1857. 479–480. ÖStA, KA MLST Karton 3075 (Muster Liste 1791, Supernumerarien); uo. Karton 3076 (Revisions Lista 1793, Regiments Stab).

¹² Születési időpontja bizonytalan, lehetséges, hogy a jelzett időpont előtt született néhány évvel.

¹³ *Kreipner, J.*: i. m. 250. (halálzási időpontja téves), 848.; ÖStA, KA MLST Karton 3116 (Transfer Liste 1789. december. 29.); uo. Karton 3077 (Revisions Lista, Obristlieutenants Bataillons Stab); <http://geneall.net/de/name/1855339/conte-bernardo-antonio-rambaldo-strassoldo-di-sopra/> (hozzáférés: 2016. szeptember 1.).

lett. 1789. július 4-én áthelyezték a 34. gyalogezredbe, 1789. december 29-én alezredessé léptették elő. Aktív szolgálat közben halt meg.

1789 végén nőtlen.

Melchior Tausch von Glückelsturn¹⁴

1741 k. Innsbruck (Tirol) – 1813.

Tiroli, nemes, apja: Josef Anton Tausch von Glöckelsturn bank- és sóhivatalnok (1697–1784, 1775-ben nyert nemesiséget¹⁵), anyja: Anna Maria Regina Scherzinger. Római katolikus.

1757. november 11-jén kadétként¹⁶ vették fel a 46. gyalogezredbe. 1759. augusztus 15-én zászlóssá léptették elő. 1768. december 1-jével a 34. gyalogezredben vásárolt magának főhadnagyi rangot, 1778. január 1-jén századoshadnaggyá, 1782. november 4-én századosná, 1789. március 7-én őrnaggyá léptették elő. 1793. október 1-jétől címzetes alezredesi ranggal nyugállományba helyezték.

Nős, 1768. augusztus 20-án vette el Maria Anna Zenit.

Ippi Bydeskuthy Zsigmond báró¹⁷

1751 k. Komaróc, Sáros vármegye (Felsőkomaróc, ma: Komárov, Szlovákia)¹⁸ – 1799. május 17. Cassano (Lombardia, ma: Olaszország).

Magyar, birtokos nemes, a Mária Terézia Katonai Rend révén 1791-ben osztrák bárói rangra emelkedett. Római katolikus.

1762. január 27-én önköltséges hadapródként lépett be a 2. gyalogezredbe. 1763. július 1-jén vicekáplár, 1764. március 10-án káplár, 1764. július 25-én őrmester lett. 1769. január 18-án alhadnagyi rangot vásárolt a 19. gyalogezredben, ugyan ezen év július 24-én pedig szintén rangvásárlással a 37. gyalogezred főhadnagya lett. 1778. július 5-én századoshadnaggyá, 1786. október 5-én századosná léptették elő. 1789. decemberében helyezték át a 34. gyalogezredbe őrnagyi előléptetéssel. Itt 1794. február 8-án alezredes, majd az ezred újjászervezésekor, 1797. április 21-jén ezredes, ezredparancsnok lett. Az 1799. április 27-i cassanoi ütközetben megsebesült, május

17-én sebesülésébe belehalt. Másnap posztumusz vezérőrnaggyá léptették elő 1799. május 15-i rangnappal.

A Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztése, amit a 37. gyalogezred századosaként Belgrád bevételénél 1789. szeptember 30-án érdemelt ki.

Rendkívüli bátorságáról híres tiszt. Őrnagyként a tábori zászlóalj egyikét vezényelte, 1793. októberétől egy gránátoszászlóalj élén állt ezredesi előléptetéséig. Különösen sikeres rohamokat vezetett, amelyek közül az 1795. októberében Mannheim melletti ütközetekben viselt szerepe emelkedik ki. Posztumusz előléptetése ritka és különleges elismerés. 1787-ben nőtlen.

Carl Buresch von Greiffenbach¹⁹

1747 k. Czelkovitz (Cseh Királyság, ma: Čelkovice, Tábor része, Csehország) – ?.

Cseh, nemes, családja 1749-ben kapott cseh nemességet.²⁰ Római katolikus.

1764. augusztus 1-jén kadétként lépett be a 34. gyalogezredbe. 1767. január 28-án alhadnagyi rangot vásárolt, 1772. május 25-én főhadnaggyá, 1782. december 1-jén századoshadnaggyá, 1784. június 30-án századosná, 1790. november 24-én (1791. február 18-i rangnappal) őrnaggyá léptették elő. A famarsi csata során 1793. május 23-án elszenvedett kudarc miatt 1793. június 16-ával (Leyritz ezredessel együtt) felfüggesztették beosztásából és eljárást indítottak ellene. Az eljárást uralkodói kegyelem zárta le, amelynek következtében 1794. május 1-jétől (más források szerint március 1-jétől) nyugállományba helyezték. További sorsa ismeretlen, 1820-ban feltehetően már nem élt. 1791-ben nőtlen.

Johann von Ullrich²¹

1734 k. Csehország – 1808. június 21. Pozsony.

Cseh, nemes. Római katolikus.

Katonai szolgálatát 1757 végén kezdte a Mérnökknárnál kadétként, majd 1759 elején a törzsgyalogos ezredbe helyezték át alhadnaggyá, két év múlva főhadnaggyá előléptetve. Az ezred feloszlatakor 1763. februárjában a 34. gyalogezredbe került, ahonnan 1769 elején a Főszállásmesteri Törzsbe helyezték át századoshadnaggyá, majd 1788. márciusában századosná előléptetve. A török háború előestéjén, 1787. november 1-jén felállított, főszerepbe beosztott utászszászlóalj, egyben az akkor

¹⁴ Kreipner, J.: i. m. 850.; Megerle von Mühlfeld, Johann Georg: Österreichisches Adels-Lexikon des achtzehnten und neunzehnten Jahrhunderts. Wien, 1822. 272.; ÖStA, KA MLST Karton 3075 (Muster Lista 1791, Regiments Stab); Uo. Karton 3077 (Revisions Liste 1794 4tes Bataillons Stab).

¹⁵ Megerle, J. G.: Adels-lexikon. 272.

¹⁶ A forrás ezredkadétot ír, nem azonosítható, hogy császárkadét vagy önköltséges kadét volt-e.

¹⁷ Kreipner, J.: i. m. 215., 269., 324., 349., 783–784.; Schmidt-Brentano, A.: i. m. 18.; Kudrna, L.–Smith, D.: i. m. B104.; Hirtenfeld, J.: i. m. 315–316.; Vályi András: Magyar országnak leírása. Második kötet. Buda, 1799. 394.; ÖStA, KA MLST Karton 3384 (Muster Lista 1787, Hauptmann v Bydeskuty vorhin Farkas Compagnie); uo. Karton 3115–3124 (Standes Tabelle 1789–1799).

¹⁸ A Bydeshuthyról szóló biográfiai bejegyzések születési helynek Komáromot írják, ami egyértelműen téves. A katonai iratok Komarovetz falut adják meg Sáros vármegyében, ami Vályi munkája segítségével egyértelműen azonosítható a három Komaróc közül a Sáros vármegyével.

¹⁹ Kreipner, J.: i. m. 798.; Megerle, J. G.: Adels-lexikon. 255.; ÖStA, KA MLST Karton 3073 (Muster Lista 1787, Hauptmann von Buresch Compagnie); uo. Karton 3075 (Muster Lista 1791, Regiments Stab); uo. Karton 3119 (Standes Tabelle 1794).

²⁰ Megerle, J. G.: Adels-lexikon. 255.

²¹ Kreipner, J.: i. m. 150., 157., 853.; Brinner, Wilhelm: Geschichte des k. k. Pionnier-Regimentes in Verbindung mit einer Geschichte des Kriegs-Brückenwesens in Österreich. I. Theil. II. Band. Wien, 1878. 493.; ÖStA, KA MLST Karton 3116 (Transfer Liste 1790. november 30.); uo. Karton 3076 (Revisions Liste 1793, 4tes Bataillon Stab); uo. Karton 3115–3117 (Standes Tabelle 1789–1792).

felállított Utászkar parancsnokává nevezték ki. 1789. augusztus 15-én alezredessé léptették elő. Az utászszázalaj feloszlásakor, 1793. november 1-jén a 34. gyalogezredbe helyezték. Az ezredben nem teljesített szolgálatot, Pesten, majd Pozsonyban tartózkodott, távol lévő állományban volt. 1792. szeptember 30-án ezredesi cím adományozása mellett nyugállományba helyezték. Pozsonyban halt meg 1808. június 21-jén. 1790-ben nőtlen.

A hét törzstiszt között a fentiek alapján mindössze egyetlen magyart találhatunk, tehát a koronatanács magyar oldalának alapos érvet szolgáltatathatott volna. Két született birodalmi arisztokrata mellett a többiek nemesek voltak, az egyetlen magyar, Bydeskuthy Zsigmond a Mária Terézia Katonai Rend elnyerésével nyert bárói címet, tehát katonai teljesítményével érdemelte ki a jelentős társadalmi emelkedést.

Két szokatlan eset is kiemelésre érdemes. Az egyik, az ezred két tábori zászlóalja élén álló két törzstiszt felfüggesztése egy megnyert csatát követően. Az eljárás eredménye végül korántsem lett súlyos, hiszen nyugdíjazták az 52 és 47 éves tiszteket. A másik Bydeskuthy különleges elismerése a posztumusz tábornoki előléptetéssel.

Az első koalíciós háború során további hét törzstiszti előléptetésre került sor. A törzstisztek számának változása azonban ennél magasabb, mert nem minden halálozás, vagy távozás vont maga után új törzstiszti előléptetést.

Lássuk a változásokat:

1. 1792. szeptember 30.: Johann von Ullrich (számfeletti) alezredest nyugdíjazták, előléptetést nem vont maga után.
2. 1793. május 23.: Leyritzet és Buresch-t felfüggesztették, ami két előléptetést vont maga után. Ferdinand Graf Morzin alezredes 1793. július 16-án ezredes lett. Az ezrednek maradt egyetlen alezredese, Strassoldo, az elsőőrnagy Tausch, a másodikőrnagy Bydeskuthy lett, a harmadőrnagy helyre a rangban harmadik századost, a soproni német Carl von Hillingert léptették elő. Hillinger a két gránátoszázad egyikének élén állt, de régebb óta, mint az egyébként nála rangban idősebb cseh Adalbert von Urban, aki a másik gránátoszázad parancsnoka volt.

Carl von Hillinger²²

1742–1743 k. Sopron – 1817. december 3. Sopron. Magyarországi német, nemes.²³ Evangélikus. Katonai pályafutását 1759. március 16-án kezdte, furírként²⁴ lépett a 34. gyalogezred kötelékébe. 1770. június 27-én

²² Kreipner, J.: i. m. 244., 784.; Schmidt-Brentano, A.: i. m. 43.; Kudrna, L.–Smith, D.: i. m. H47; ÖStA, KA MLST Karton 3073 (Muster Lista 1786, 1te Majors Compagnie); uo. Karton 3075 (Muster Lista 1791, 2te Grenadiers von Hillinger Compagnie); uo. Karton 3080 (Muster Lista 1805, Regiments Stab); uo. Karton 3131 (Standes Tabelle 1805).

²³ Soproni Krónikák III. Fiedler Reichard kis krónikája. 1808. július 19-től 1812. július végéig. (Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Hamar Gyula.) Sopron, 1943. 23. szerint Hillinger egy soproni mészáros fia volt.

²⁴ A furír adminisztratív tisztség volt, a századok létszám-nyilvántartását vezette, illetve számadásokkal foglalkozott, tehát jártasnak kellett lennie

ezredadjudáns lett, majd 1772. december 24-én alhadnaggyá, 1778. július 20-án főhadnaggyá, 1784. október 1-jén századoshadnaggyá, 1787. november 16-án századosá léptették elő. 1793. július 16-án őrnagy, 1797. április 21-jén alezredes lett, 1798 júliusában az ezred alezredesi zászlóaljával az újonnan felállított 62. gyalogezredbe helyezték át. Itt 1799. július 23-án ezredessé léptették elő. Rövidesen saját kérésére áthelyezték a 34. gyalogezred élére, ami Bydeskuthy halála miatt üresen állt. 1805. augusztus 27-én vezérőrnaggyá léptették elő, a háború végével nyugdíjazták. Sopronban telepedett le. Nőtlen.

3. Tausch őrnagy 1793. szeptember 30-án nyugdíjba vonult, ami egy előléptetést vont maga után. Az elsőőrnagy Bydeskuthy, a másodikőrnagy Hillinger lett, a harmadőrnagy helyre a rangban tízedik századost, Hohenfeld gróftól léptették elő. Megjegyzendő, hogy a később magas karriert befutó Hohenfeld a századosok közötti két arisztokrata (a másik Esterházy Pál gróf) közül a rangban idősebb volt.

Otto Adolph Graf Hohenfeld²⁵

1764. szeptember 29. Linz – 1824. május 14. Linz. Osztrák, főnemes.²⁶ Római katolikus. Apja: Otto Franz Graf Hohenfeld (1731–1778), anyja: Maria Anna Francisca Freiherrin von Stein zu Jettingen (1741–1801). Nagybátyja Otto Philipp Graf Hohenfeld (1733–1799), aki 1770-től vezérőrnagy, 1783-tól altábornagy, 1790-től tábornok a császári-királyi hadseregben.

1784. június 14-én zászlósként vették fel az 54. gyalogezredbe. 1786. január 1-től alhadnagy, 1786. február 1-től főhadnaggyá előléptetve érkezett a 34. gyalogezredbe. 1789. február 1-jével századoshadnagy, 1789. március 27-ével százados, 1793. október 1-jével őrnagy. 1797. március 9-én alezredessé előléptetve áthelyezték a 23. gyalogezredbe, amelynek másodtulajdonosa nagybátyja volt, majd 1799. december 2-án ezredessé léptették elő. 1805. szeptember 9-ével vezérőrnagy, 1809. május 27-ével altábornagy lett. 1810. január 1-jén nyugdíjazták.

az írásban, számolásban. Hillinger feltehetően a soproni liceumba járhatott néhány évet, így bőven lehetett elegendő tudása a furíri teendőkhöz.

²⁵ Kreipner, J.: i. m. 814. (két külön személyként azonosítja Otto és Adolph keresztnévvel); Schmidt-Brentano, A.: i. m. 44.; Kudrna, L.–Smith, D.: i. m. H56; Amon von Treuenfest: Gustav Ritter. Geschichte des k. k. Infanterie-Regimentes Hoch- und Deutschmeister Nr. 4. Wien, 1879, 353.; Oesterreichisch Genealogisches Handbuch für 1784. Wien, 1784. 147–148.; ÖStA, KA MLST Karton 3073 (Muster Lista 1786, Hauptmann von Buresch Compagnie); uo. Karton 3075 (Muster Lista 1791, Hauptmann Grafen Hohenfeld Compagnie); uo. Karton 3077 (Revisions Lista 1794, Hauptman v Dodell vorhin Graf Hohenfeld Compagnie, 3te Majors Graf Hohenfeld Compagnie); ÖStA, KA PensProt JR Band 9 (Generale Band I.) 31.

²⁶ A családból sokan szolgáltak katonaként. Otto Adolph és nagybátyja mellett Otto Ignaz Graf Hohenfeld (1682–1726) ért el tábornoki rangot. Wurzbach, Constantin: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 in den österreichischen Kronländern geboren wurden oder darin gelebt und gewirkt haben. Neunter Theil. Wien, 1863. 191–192.; Schmidt-Brentano, A.: i. m. 44.

Az asperni csatában dandár-, a wagrami csatában hadosz-
tályparancsnokként vett részt.

Nős, gyermektelen.

4. Strassoldo alezredes 1793. november 28-án meghalt, ami
két előléptetést vont maga után. Bydeskuthy elsőőrnagy 1794.
február 8-án alezredes lett, Hillinger elsőőrnagy, Hohenfeld
másodőrnagy, a harmadőrnagy helyre a rangban második
százados, Adalbert von Urban került.

Adalbert von Urban²⁷

1747 k. Prága – 1796.

Cseh, nemes. Római katolikus.

Pályafutását a 34. gyalogezredben kezdte, 1767. szeptember 10-
én zászlósi helyet vásárolt magának. 1768. május 7-én alhadna-
gyi rangot vásárolt. 1773. június 9-én főhadnaggyá, 1784. június
30-án századoshadnaggyá, 1789. szeptember 25-én százados-
sá, 1794. május 20-án őrnaggyá léptették elő. 1796. április 15-
ével nyugállományba helyezték, és még ezen év során elhunyt.
1791-ben nőtlen.

5. Urban őrnagy 1796. április 15-én nyugállományba vonult,
ami egy előléptetést vont maga után, a harmadőrnagy hely-
re a rangban harmadik, magyarországi német Joseph Flach
nyert előléptetést. Előtte egy birodalmi német és egy cseh-
országi német állt a rangsorban. Flach ugyanakkor a rangban
idősebb volt a két gránátoszázad élén álló parancsnok közül.

Joseph von Flach²⁸

1745. június 6. Pozsony – 1802.

Magyarországi német, nemes.²⁹ Római katolikus.

1760. május 7-én önköltséges hadapródként lépett a 34. gyalog-
ezredbe. 1761. szeptember 11-én káplárrá léptették elő. 1763.
július 1-jén császárkadétnak vették fel. 1769. augusztus 15-
én zászlóssá, 1771. március 7-én alhadnaggyá, 1773. október
19-án főhadnaggyá, 1784. október 1-jén századoshadnaggyá,
1788. október 1-jén százados, 1796. április 1-jén őrnaggyá
léptették elő. 1797. május 15-én nyugdíjazták.

1791-ben nőtlen.

²⁷ *Kreipner, J.*: i. m. 853.; ÖStA, KA MLST Karton 3075 (Muster Lista 1791, Hauptmann Urban Compagnie); uo. Karton 3077 (Revisions Lista 1794, 1te Compag., 4tes Bataillon Stab); uo. Karton 3077 (Revisions Lista 1796, 4tes Bataillon Stab); uo. Karton 3120 (Transfer Liste 1794. május 20.).

²⁸ *Kreipner, J.*: i. m. 244., 256., 806.; Oesterreichischer Militär-Almanach für das Jahr 1802. Wien, 1802. 270.; ÖStA, KA MLST Karton 3073 (Muster Lista 1786, Leib Compagnie); uo. Karton 3075 (Muster Lista 1791, Hauptmann Flach Compagnie); uo. Karton 3077 (Revisions Lista 1794 1te Compagnie; Revisions Lista 1796, 4tes Bataillon Stab); uo. Karton 3078 (Revisions Lista 1797, 4tes Bataillon Stab); <https://familysearch.org/pal:/MM9.1.1/KZT7-PWD> (hozzáférés: 2016. 09. 01.).

²⁹ A születési anyakönyve szerint apja hadnagyként szolgált Pozsonyban. Keresztapja beketfalvi Mórocz József százados. Talán a lőcsei postamester, Victorin Fabianus Flach leszármazottja. *Fallenbüchl Zoltán*: Állami (kirá-lyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon. Bp., 2002. 98.

6. Az ezred újjászervezése 1797 tavaszán. Morzin ezredet
vezérőrnaggyá léptették elő, Hohenfeld másodőrnagy pedig
a 23. gyalogezredbe távozott alezredesi előléptetés mellett.
Bydeskuthy alezredes ekkor lett ezredes, alezredessé pedig
Hillinger elsőőrnaggyá léptették elő. A másodőrnagy a szá-
zadosok rangsorrendjében negyedik erdélyi százsz Johann von
Schell lett, aki három (egy birodalmi, egy cseh és egy katon-
családból származó) németet előzött meg. A harmadőrnagy
helyre a hatodik rangú százados, az Itáliában született, felte-
hetően katonacsalsából származó Joseph von Kraust léptet-
ték elő. A három említett németen kívül egy birodalmi német
állt még előtte a rangsorban.

Johann von Schell von Ehrenschild³⁰

1748 k. Segesvár – 1820. július 24. Nagyszeben.

Erdélyi százsz, nemes.³¹ Evangélikus.

1766. augusztus 14-én császárkadétként csatlakozott a 34.
gyalogezredhez. 1767. július 11-én káplárrá nevezték ki, 1769.
március 1-jén őrmesterré, 1772. február 29-én zászlóssá, 1773.
április 26-án alhadnaggyá, 1781. augusztus 23-án főhadnag-
gyá, 1788. május 26-án századoshadnaggyá, 1789. február
1-jén százados, 1797. április 21-én őrnaggyá, 1800. április
1-jén alezredessé léptették elő. 1800. szeptember 30-án nyug-
díjazták.

Nőtlen.

Joseph Kraus von Löwenfeld³²

1749 k. Arquata (Itália, ma: Arquata Scrivia) – 1809. április
20. Sokul (Galícia, ma: Сокаль, Ukrajna).

Feltehetően német származású³³, nemes.

1766. december 9-én vették fel császárkadétnak a 34.
gyalogezredhez, ahol apja ekkor századosként szolgált. 1772.

³⁰ *Kreipner, J.*: i. m. 842.; Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes. Wien, 1821. 475.; ÖStA, KA MLST Karton 3073 (Muster Lista 1786, Ite Majors Compagnie); uo. Karton 3077 (Revisions Lista 1796, Hauptmann v. Schell Compagnie); uo. Karton 3115–3125 (Standes Tabelle 1789–1800); uo. Karton 3120 (Transfer Liste 1794. március 16.); ÖStA, KA PensProt JR Band 17 (Obersleutnant Band I.) 107.

³¹ A család 1774-ben kapott nemességet. Georg Schell Segesvár polgár-
mestere, Johann Bartolomäus pedig a 34. gyalogezred alhadnagya volt.
Feltehetően utóbbi fiáról van szó, l. *Megerle von Mühlfeld, Johann Georg*:
Ergänzungsband zu dem Österreichischen Adels-Lexikon des achtzehnten
und neunzehnten Jahrhunderts. Wien, 1824. 435–436.

³² *Kreipner, J.*: i. m. 822.; Schematismus der Oesterreich-Kaiserlichen Armée
für das Jahr 1810. Wien, 1810. 403.; *Megerle, J. G.*: Ergänzungsband. 348.;
ÖStA, KA MLST Karton 3073 (Muster Lista 1786, Hauptmann v. Dussek
Compagnie); uo. Karton 3074 (Revisions Liste 1789, Hauptmann Krauss
Compagnie); uo. Karton 3078 (Revisions Liste 1797, Hauptmann Cservenka
Compagnie); uo. Karton 11 186 (Muster Lista 1807, Regiments Stab); uo. Kar-
ton 3115–3127 (Standes Tabelle 1789–1801).

³³ Apja, Augustin Krauss 1773-ban kapott nemességet, ekkor az 53. gyalog-
ezred őrnagyként szolgált, ld. *Megerle, J. G.*: Ergänzungsband. 348. Az 53.
gyalogezredbe a 34. gyalogezredből került 1772-ben, ld. Geschichte des K.
K. 53. Infanterie-Regimentes Erzherzog Leopold Ludwig. Tulln, 1881. 71.,
1784-ben nyugdíjazták, ld. uo. 81. A 34. gyalogezredbe az 57. gyalogezred-
ből érkezett 1763-ban századosként, ld. *Kreipner, J.*: i. m. 822.

május 3-án zászlós, 1773. július 1-jén alhadnagy, 1783. szeptember 25-én főhadnagy, 1789. február 1-jén századoshadnagy, 1789. augusztus 1-jén százados, 1797. április 21-én őrnagy lett. 1801. február 9-én áthelyezték a 2. helyőrségi ezredbe, ahol 1807–1808 körül nyugdíjazták.

Nőtlen.

7. Flach őrnagy 1797. május 15. nyugdíjba vonult. Schell első-, Kraus másodőrnagy lett, harmadőrnaggyá a rangban második, magyar nemes, egykori nemesi testőrt, Trummer Ferencet léptették elő. Trummer egy csehországi németet előzött meg.

Trummer Ferenc³⁴

1752 k. Pavia/Győr³⁵ – 1823. május 2. Klagenfurt. Magyar nemes. Római katolikus. Apja a 34. gyalogezred századosa.³⁶

A magyar nemesi testőrségben szolgált 1773. december 20-tól Győr vármegye ajánlására. 1776. április 9-én alhadnagynak kinevezve érkezett a 34. gyalogezredbe. 1784. október 1-jén főhadnaggyá, 1789. február 1-jén századoshadnaggyá, 1789. augusztus 22-én százados, 1797. május 16-án őrnaggyá léptették elő. 1798-ban az újonnan felállított 61. gyalogezredbe helyezték át, ahol 1800. július 27-én alezredessé léptették elő. 1809 elején nyugállományba helyezték, majd 1814-ben Osoppo erődparancsnokként reaktiválták. Véglegesen 1822. június 1-jén ment nyugdíjba címzetes ezredesi ranggal.

Nős, két fia született, János és Antal.

A 34. gyalogezred 14 törzstiszte közül mindössze ötöt tekinthetünk hungarus értelemben vett magyarnak, ebből egy soproni német, egy pozsonyi német, egy erdélyi szász és két magyar nemzetiségű tiszt. A magyar országgyűlés tehát a 34. gyalogezred esetében teljesen jogosan jelezte a helyzetet az uralkodónál, hiszen – magyar legénységű ezredről lévén szó – a magyar vezénylők aránya rendkívül alacsony. A másik, közvetett panasz, miszerint a magyar tiszteket az előléptetések során hátrányosan különböztetnék meg, viszont már nem állja meg a helyét. A hét előléptetés során egyetlen alkalommal sem a rangban legidősebb századost léptették elő őrnaggyá, és idegen ezredtől sem hoztak őrnagyot. Az előléptetettek között a magyarok már – szűk – többségben voltak, tehát az arány javult, bár még mindig a kívánatos alatt maradt. Az első

koalíciós háború végén az ezred öt törzstisztjéből négyen már hungarus magyarok voltak.

Az alezredesi és az ezredesi helyek betöltésénél viszont már szigorúan érvényesült a prioritás elve. Hohenfeld távozása talán furcsán fest, de az alezredesi előléptetésének dátuma 1797. március 15-e, míg a 34. gyalogezredben az ezred újjászervezésének és a törzstiszti előléptetések a napja április 21-e volt, tehát a 23. gyalogezredben hamarabb léphetett elő.

Az összes törzstiszt – nem meglepő módon – legalább nemességgel rendelkezett, hárman született főnemesek – mindhárman grófok – voltak. Bydeskuthy a Mária Terézia Katonai Rendnek köszönhetően nyert bárói diplomát, ezt az egy rangemelkedést sikerült regisztrálni saját érdemek miatt, a többi – jellemzően polgárból nemesi előlépés – a szülők érdeme volt.

A törzstisztek pályakezdése több szempontból széles skálán mozog. A legfiatalabb 14, a legidősebb 23 éves korban kezdte a katonai szolgálatot. Az önköltséges hadapródtól kezdve a császárkadéton át az adminisztratív poszttól és a nemesi testőrségtől egészen a zászlósi kezdetig mozog a pályakezdés módja. Meglepően gyakori a rangvásárlás, nyolc esetben fordult elő, hatan éltek a pályafutás meggyorsításának ezen eszközével, ketten két esetben is. Egy esetben maga a pályakezdés történt rangvásárlással, négy esetben rangátugrással, tehát kettővel magasabb rang megvásárlásával. A többek által kárhoztatott rangvásárlás tehát bizonyos esetekben segíthetett a később magasra ívelő karrier elindításában, tehát korántsem bizonyos, hogy teljes mértékben elítélendő intézményről van szó.

A hadapródi rendszer fontosságára mutat rá, hogy nyolcan valamilyen kadétként kezdték pályájukat. A császárkadétkok közül kettőnek apja az ezredben szolgált, a harmadik apja más ezredben. Egy esetben – Hohenfeld grófnál – észlelhetjük a nagybácsi jelentős támogatását.

A 14 törzstiszt közül hárman szolgálatteljesítés közben haltak meg, egyikük csatateren szerzett sebbe, ketten helyőrségi szolgálat közben. A többi tizenegy törzstiszt viszont rövidebb-hosszabb ideig élvezte a nyugdíjat. Érdekes, hogy a tizenegy esetből öten nyugdíjazásukat követő két éven belül meghaltak. A leghosszabb ideig, 33 évig a kényszernyugdíjazott Leyritz ezredes kapta az ellátást.

A legmagasabb katonai kitüntetést, a Mária Terézia Katonai Rendet ketten kapták meg.

Nem meglepő módon a törzstisztek két evangélikus kivételről eltekintve mind római katolikusok voltak.

A legmagasabb elért rang tekintetében az élen két altábornagy áll, őket követi egy vezérőrnagy, két ezredes, négy alezredes és öt őrnagy. Az öt őrnagy mindegyike 60. életének betöltése előtt nyugdíjba vonult. Hárman rövidesen meghaltak, ők feltehetően erősen megromlott egészségi állapotuk miatt alkalmatlanná váltak a tábori szolgálatra, egyiküket kényszernyugdíjazták, és csak Tausch őrnagy élvezte 20 évig a nyugellátást. Az idős korban nyugállományba helyezett Trummer alezredes erődparancsnokként csökkentett terhelésű szolgálatot látott el, miután 56 és 62 éves kora között már nyugellátást kapott.

³⁴ Kreipner, J.: i. m. 289., 294., 852.; Donnersberg, August Hoffmann von: Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regimentes Nr. 61, 1798–1892. Wien, 1892. 5., 6., 8., 44., 62.; Hellebronth Kálmán: A magyar testőrségek névkönyve, 1760–1918. Budapest, é. n. [1939]. 376.; ÖStA, KA MLST Karton 3073 (Muster Lista 1786, Obristens Compagnie); uo. Karton 3078 (Revisions Liste 1797, 4tes Bataillon Stab); uo. Karton 3117–3122 (Standes Tabelle 1792–1796); uo. Karton 3120 (Transfer Liste 1794. március 1.); ÖStA, KA PensProt JR Band 14 (Obersten Band I.) 30.

³⁵ Hellebronth K.: i. m. 376. szerint Győrben született 1752-ben, a katonai iratok születési helyként Paviát adják meg, ahol az apja szolgált.

³⁶ Apja keresztnévénél Hellebronth K.: i. m. 376. Ferencet ad meg, Kreipner J.: i. m. 852. viszont Jánost.

A törzstiszti rang elérése a két kiugróan alacsony (29 és 32 év) kort leszámítva 38 és 53 év között történt. A késői őrnagy elöléptetés sem zárta ki a további rangemelkedést, sokkal inkább az egészségi állapot lehetett a döntő ebben a tekintetben. A további előléptetési lehetőség egyértelműen nyitva állt a törzstisztek előtt.

Az adatok közül talán a legérdekesebb a szolgálati előmenetellel kapcsolatos megfigyelések. Az egyes rangokat az alábbi átlagéletkorban érték el a tisztek:³⁷

	fő	belépés	zászlós	alhadnagy	főhadnagy	százados-hadnagy	százados	őrnagy	alezredes	ezredes	vezérőrnagy	altábornagy	kilépés	halál
teljes minta	14	17	20	22	27	35	37	44	45	44	48	44	52	63
őrnagyként távozók	5	17	21	23	28	38	41	47					52	60
legalább alezredesek	9	17	(19)	22	26	34	35	42	45				53	64
alezredesként távozók	4	19	(24)	22	29	37	40	46	49				55	65
legalább ezredesek	5	16	17	22	24	31	32	39	42	44			52	63
ezredesként távozók	2	14	(16)	18	22	29	36	42	45	47			50	67
legalább vezérőrnagyok	3	17	17	26	25	34	29	37	40	43	48		53	61
vezérőrnagyként távozók	1	17		30	36	42	45	51	55	57	63		63	75
altábornagyok	2	17	17	(22)	20	(25)	22	31	33	36	41	44	48	55

Az eredmények – hangsúlyozottan – a fentebb bemutatott 14 törzstiszte jellemzik, nem lehet teljes értékű következtetést levonni a teljes törzstiszti karra, de még csak a gyalogság törzstiszteire sem. A táblázat adatait viszonyításként lehet használni az egyes életutak értékeléséhez. Egyértelműen kiviláglik, hogy a katonai előmenetel szempontjából ezen törzstisztek között semmiféle megkülönböztetést nem tudunk tenni a magyar és nem magyar, vagy éppen a magyarországi, de nem magyar nemzetiségű tisztek között. Egyedül Hohenfeld gróf pályafutását nevezhetjük kiugrónak, amit feltehetően a tábornok nagybácsi támogatott, mint ahogyan a szintén arisztokrata Morzin karrierje mögött is ez állhat – a nyilvánvaló tehetségen túl. A katonai tehetség tekintetében Bydeskuthy és Hillinger nevezhető kiugrónak. Bydeskuthy korai halála egy potenciálisan rendkívül magasra ívelő életpályát³⁸ szakított félbe. A rangvásárlás társadalmi, nemzeti,

nemzetiségi helyzettől függetlenül rendelkezésre állt, éltek is ezzel minden csoportba tartozó tisztek. A másik két arisztokrata is tíz évnél hosszabb időt töltött egy rangban, tehát ez a tény sem adott okot megkülönböztetésre.

Különösen érdekes a legmagasabb rang elérése életének átlaga, ami 44 és 48 év közé esik. Ez ismét csak megerősíti a hipotézist, hogy a további előléptetések lehetősége nyitva állt, jó egészségi állapot, a vitézség és a türelem szükségeltett hozzá.

³⁷ A betöltött éveket számoltam a pontos születési dátum alapján. Ismeretlen vagy bizonytalan születési adat esetén a legvalószínűbb évet alapul véve január 1-jei születéssel számoltam. Zárójelbe tettem azokat az adatokat, ahol nem minden csoportba tartozóra van adat és a végeredményt ez lényegileg befolyásolja.

³⁸ A második koalíciós háború során feltehetően kiérdemelte volna vezérőrnagy elöléptetést, így legkésőbb 1809-ben altábornagyi, majd az 1813–1814-es háborúban akár további emelkedés követhetett volna, ami már hadtestparancsnoki beosztást vont volna maga után.

A tanulmányban egy magyar gyalogezred 14 törzstisztjét vizsgáltam meg társadalmi, nemzetiségi, vallási, szolgálati előmeneteli, pályafutás befejezése és halálozás szempontjai szerint. Az eredményeket összegezve kijelenthetjük, hogy a magyarországi 34. gyalogezred élén álló törzstisztek többsége idegen volt, a hungarus magyarnak tekinthetők közül is a magyar nemzetiségűek aránya alacsony. A katonai előmenetel, a pályafutás lezárása, valamint más körülményeket figyelembe véve egyetlen szempontot lehet kiemelni, ami a pályafutást elősegítette, ez pedig a generációkon átívelő meritokrácia. Akár egy ezredben szolgáló tiszt édesapa, akár magas rangú családi kapcsolat jelentős mértékben tudott segíteni a pályafutás bizonyos szakaszaiban, vagy az egészében, emellett természetesen a szolgálat ellátása, bátorság, vitézség is fontos szerepet játszott a pályafutásban. A magyar országgyűlés panaszának egyik felét – a 34. gyalogezred törzstisztejei alapján – bizonyítottnak látjuk, tehát valóban alacsony a magyarok aránya, a másik részt viszont nem, mert a szolgálati előmenetel nem függött a magyar nemzethez tartozás tényétől.